

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer

adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

E. R. Postma — Eindhoven

Naar Galilea

Een reis door Palestina

Het is nog nooit aan iemand gelukt een bevredigende evangeliën-harmonie op te stellen. Alle pogingen zijn wel ergens gestrand op verschillen tussen de evangeliën onderling, die eenvoudig niet te negeren zijn.

Elke evangelist gaf zijn eigen zienswijze en liet zich blijkbaar door een bepaald motief leiden. Van Mattheüs wordt verondersteld, dat hij zijn evangelie met name voor Joden(-christenen) schreef. Mensen die de Schriften, het Oude Testament dus, kenden. Naar mijn gedachte wil Mattheüs dat we zijn weergave van Jezus' leven op aarde lezen in het licht van dat Oude Testament.

Niet voor niets dient, m.i., een deel van de catechisatietijd besteed te worden aan bijbellezen. Met als uitgangspunt de vraag: hoe lees ik de bijbel? Ook Jezus heeft daaruit zijn kennis, inzicht en wijsheid moeten putten. Dr Okke Jager schreef eens: „Een reis door Palestina is vóór alles een stimulans om onvermoeibaar door te gaan met de *ontkorsting* van de bijbel die in onze eeuw tot de belangrijkste taken van de Dienaren des Woords behoort.” (Hier koos de Heer zich vaste voet - Wageningen, z.j., pag. 9.) Ik zou er aan toe willen voegen: een reis door de bijbel óók!

Met „ontkorsting” bedoelt de schrijver: de bijbel ontdoen van alle aangroeisels die zich in de loop der eeuwen hebben gevormd door bijv. verouderde traditionele voorstellingen en al dan niet eigentijds moralisme. Ongemerkt lees je de bijbel door een bepaalde bril. Kleuter- en kinderbijbels werken dat al in de hand. Vandaar dat hij op dezelfde pagina spreekt van een „gezuiverde visie”.

Een reis door de geschiedenis

In *Matth. 4:12-17* wordt het Oude Testament al voor de tiende keer geciteerd. Nog afgezien van het kunstig opgezette geslachtsregister in *1:1-17* — een soort reis door de heilsgeschiedenis van Christus terug tot Abraham.

Nu is dat niet z'n wonder als je bedenkt dat Mattheüs Levi, de joodse tollenaar was. Hij kende als Jood de voorliefde van de rabbijnen voor het werken met geslachtsregisters en in de synagoge had hij ettelijke malen de schriftgeleerden het „Oude Testament” horen aanhalen en verklaren op de typische manier waarop rabbi's dat plachten en plegen te doen.

Maar goed, Mattheüs, de Jood Levi, kent het Oude Testament. En: hij heeft Messias Jezus gekend. Je zou kunnen zeggen: er is hem een licht opgegaan. Hij leest de bijbel aan de hand van Jezus' uitleg (vgl. o.a. *16:21* — van toen aan begon Jezus Christus zijn discipelen *aan te tonen*, dat Hij naar Jeruzalem moest gaan en veel lijden...).

Maar omgekeerd: achteraf „leest” hij het leven van Jezus bij het licht van de bijbel — vandaar al die citaten. Hij leest en ziet dat wat eens gezegd, geprofeteerd was, vervulling vindt in Jezus' leven. Niet dat Gods woorden tot op dat moment ónvervuld waren gebleven. Maar daarmee was de vervulling nog niet uitgeput. Denk maar aan Jezus' eigen woord: „meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profetie te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen” (*5:17*). Zeg maar: tot volle ontplooiing te brengen.

Jezus en Israëls reis

Mattheüs zegt: ik zal jullie leren bijbel lezen! Kijk maar: „toen Hij (Jezus) vernam, dat Johannes overgeleverd was, trok Hij zich terug naar Galilea” (vs. 12).

Niets bijzonders? Een feitelijke mededeling om het verhaal gaande te houden? Beslist niet, want inmiddels was Johannes de Doper al in de omljsting, wilt u: het perspectief van *Jes. 40* geplaatst: Johannes was de heraut-wegbereider-stem eens roependen in de woestijn.

Zolang de koning nog in aantocht is, heeft de wegbereider zijn tijd hard nodig. Hij effent de weg voor hem om wie alles draait, de enig belangrijke: de koning. Daarvan legt *Matth. 3:1-12* getuigenis af — Johannes heeft er hard aan getrokken.

Tenslotte is de koning, nee, ja de Messias er — Hij gaat door het water (*3:13-17*) om meteen daarna door de Geest naar de woestijn geleid te worden. Het lijkt (vgl. ook *2:15*) *Israëls* reis wel. En de verzoeken van de kant van de duivel wijzen in dezelfde richting: „indien Gij Gods zoon zijt (vgl. weer *2:15*), zeg dan dat deze stenen brood worden” — ook Israël werd met de broodvraag geconfronteerd. Evenzo met de vraag: hoe krijg ik het beloofde land in handen? En tenslotte met de vraag: laat God zich uitdagen tot geëiste kunststukjes, laat God zich letterlijk en figuurlijk uit zijn tent lokken? (Zie *Opbouw*, jrg. 23, no. 16 d.d. 20-4-'79) kun je Hem op bevel goocheltrucs en reclamestunts laten uithalen?

Dorp van „God troost”

Nog eens weer: „via het „uit Egypte heb Ik mijn Zoon geroepen”, en via de „wegbereider” ziet Mattheüs Jezus door het water gaan om de woestijn ingeleid te worden op weg naar het beloofde land, beter nu: het land van (te vervullen) beloften (dat is méér dan „melk en honing”). We herinneren ons ook: Mozes kwam het land niet binnen — Jozua deed er met Israël intree.

Welnu, zegt Mattheüs, toen de wegbereider Johannes uit de weg geruimd was (waarover meer in *11:2-15*), kon Jezus, de nieuwe Jozua (ook de *namen* spreken mee) beginnen met het „in bezit nemen” van het land van beloften. Zijn weg is bereid, geëffend. Nu is het zijn beurt, nu mag Hij optreden!

En waar, aldus Levi, gaat Hij heen? Wat is nú zijn eerste doel? Uitgerend... Galilea: de (land)streek der heidenen. Was Nazareth aanvankelijk zijn woonplaats geweest, bij Jozef en Maria, na de terugkeer uit Egypte (*2:23*), nu kiest Hij een eigen woonplaats, zelfstandig: Kapernaüm, verderop „zijn eigen stad” genoemd (*9:1*). Eigenlijk heet de plaats Kefar Nahum, dorp van Nahum — wie dat ook geweest mag zijn. We kennen de naam als verkorting van Nechemjah — Nehemia: Jahweh troost! Tenslotte kan hier nog bij aangetekend worden, dat Nazareth in het oude stamgebied van Zebulon en Kapernaüm in dat van Naftali was gelegen.

In het perspectief van Jesaja

Zo kan Mattheüs dus schrijven: „en Hij verliet Nazareth en ging wonen te Kapernaüm, aan de zee, in het gebied van Zebulon en Naftali...” (vs. 13).

Kapernaüm is een centrale plaats: vanaf Damascus liep „de weg van de zee” via Kapernaüm, de Tabor, Afula en Magiddo naar de kust van de Middellandse Zee. Een handelsplaats waar veel volk verkeert en passeert: je ziet er Levi in zijn tolhuis zitten. Elders staat een synagoge, door een romeins officier gebouwd voor de Joden.

Waarom gaat nu Jezus daarheen, naar Galilea? En weer zegt Mattheüs: dat was geen toeval. Nee, achteraf raadpleegt hij de Schriften en laat je meelesen: déze Jozua gaat naar Galilea „opdat vervuld zou worden het woord door den profeet Jesaja gesproken, toen hij zei:

Het land Zebulon en het land Naftali, aan den zeeweg, over den Jordaan, Galilea der heidenen:

het volk, dat in duisternis gezeten is, heeft een groot licht gezien, en

voor hen, die gezeten zijn in het land en de schaduw des doods, is een licht opgegaan" (vs. 14-16).

Natuurlijk kent ieder, kende ook elke Jood het vervolg van deze profetie, uitlopend op de juichkreet: „want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op zijn schouders en men noemt hem Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst. Groot zal de heerschappij zijn en eindeloos de vrede op den troon van David en over zijn koninkrijk, doordat hij het sticht en grondvest met recht en gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid. *De ijver van de HERE der heerscharen zal dit doen*" (zie voor de hele passae Jes. 8 : 23-9 : 6).

Als Mattheüs, achteraf, Jezus' leven overziet, herkent hij *hier* Gods Hand in de geschiedenis. Met de geboorte, mogelijk, van een zoon Hizkia in Jesaja's dagen, is de vervulling van diens profetie niet uitgeput. De HERE der heerscharen had nog *beter* dingen voorzien voor het land in duisternis. Waarover volgende week D.V. meer.

H. Amelink — Sittard

Waaruit weet ge dat?"⁽²⁾

Veel van de ontkenningen van het gezag van de Bijbel is te wijten aan het niet herkennen van het evangelie-karakter van het Woord. Als men dit en het brandpunt van Gods spreken tot ons niet meer of nog niet ziet, dan komt men tot de mening dat de Bijbel of boeken van de Bijbel tijdgebonden documenten zijn en daarom maar betrekkelijk gezag hebben. Dan kan men er alle kanten mee uit.

De Schriften zijn profetische en apostolische geschriften, zoals de kerk gebouwd is op het fundament van apostelen en profeten. Efeziërs 2 : 20. Als het Woord van God heeft onze Heiland Zelf gebogen onder het gezag van Zijn Vader. Als Woord van God heeft Hij Zich eraan vastgeklemd. Het „er staat geschreven" was het rustpunt van Zijn leven en het steunpunt in de verzoeken. Matth. 4 : 1-11. Het geschrevene van eeuwen her gold in het heden van Zijn leven. Hangend in de diepste duisternis van de Godverlatenheid riep Hij met de woorden van Zijn vader David. Psalm 22 : 1. Hij was dan ook niet gekomen om de wet en de profeten te ontbinden, maar om die te vervullen. Matth. 5 : 17.

Omdat Hij gekomen is in de volheid des tijds, daarom is er na Zijn komst en werk geen mogelijkheid meer van tijdgebondenheid van de Schrift. In de volheid des tijds is het Woord vlees geworden. Galaten 4 : 4. Voller dan vol kan niet. Dat heeft ook consequenties voor de canon en ons bukken onder het gezag voor alle boeken van de Bijbel. Hebreeën 1 : 1. In het laatst heeft de Zoon tot ons gesproken in Zijn erkenning van Gods spreken vanaf het begin. Daarom geldt Gods spreken voor alle tijden. Want er is geen tijd na de „volheid des tijds". En Jezus de Heiland koos Zijn apostelen uit. Hun positie is moeilijk te overschatten.

Gekozen door Jezus Christus Zelf, Joh. 15 : 16, hebben we in de apostelen te maken met hun Zender. Matth. 10 : 40. Zij zijn door Hem gemaakt tot getuigen van Zijn opstanding. Hand. 1 : 21, 22. Omdat zij getuigen zijn van de opstanding van de Gekruisigde Heer en omdat een getuige moet spreken van wat hij echt gezien en gehoord heeft, 1 Joh. 1 : 11-13, daarom zijn zij de mond van God, 2 Kor. 5 : 19, 20, die ons verkondigen dat deze Jezus is overgeleverd om onze overtredingen en opgewekt is om onze rechtvaardiging. Rom. 4 : 25. Aan hun woord is de kerk van alle eeuwen gebonden door de Heiland Zelf. Joh. 17 : 20. Omdat hun positie er één is voor de kerk van alle eeuwen, Openb. 21 : 14, daarom zijn wij dan ook gebonden aan was van hun prediking is opgeschreven. Daarvan geldt óók het „er staat geschreven". Joh. 20 : 30, 21 : 40; 1 Joh. 1 : 4. De apostelen hebben dan ook gezegd dat de gemeenten ook na hun sterven gebonden zijn aan wat zij verkondigd hebben. 2 Tim. 2 : 1 2; 3 : 14; 2 Petrus 1 : 15, 16.

De apostoliciteit van de boeken van het Nieuwe Testament is daarom een zaak van bukken onder het gezag van Jezus Christus. Hij heeft Zijn apostelen gekozen en toegerust. Te zeggen dat hun boeken tijdgebonden documenten zijn is ontkennen dat zij en zij alleen geleid zijn in de volle waarheid door de Geest van Jezus. Joh. 16 : 13. Na de apostelen, na de volheid des tijds, behoeft de volle waarheid, dat er volkomen behoud is door

pastorale notities

DE MEDIA

Het is boeiend om met de trein te reizen. Je zit dan midden in gesprekken, waaraan je niet hoeft mee te doen. Een echtpaar van 65+ vertelt van het bezoek aan de kinderen: ze hebben er acht en reizen heel wat af. De kinderen willen zo graag, dat oma komt. Opa knikt instemmend. Zijn dominante dame doet verder de familiezaken open. Ziet u, wij reizen altijd op woensdag, want dan is er toch niks bizonders op de televisie. Zodoende missen wij geen enkel programma, en de kinderen vinden het ook niet erg als we er op de woensdagavond zijn; die kijken ook alleen maar naar gewest tot gewest. Het gehele compartiment gaat daarna de quizmasters beoordelen. Fred Oster, wat is dat een fijne man. Ik vind, dat ze die Willem Ruis moesten wegsturen. Kijkt u ook altijd naar het dagboek

van een herdershond? Nou, dat sla ik nooit over zegt Oma. Iemand noemt het stedenspel. Hierover kan ik meepraten, want dat heb ik eens een kwartiertje aangezien. Het leek mij een Carnaval op Gereformeerde Grondslag. De trein rijdt intussen door Rotterdam-West. Ik zie een kerk met een ranke toren, die bijna schuilgaat tussen woontorens en kantoorgiganten, die breder en dikker zijn en hoger ook: de kerk kan er niet meer tegenop.

Ik had het eens over de moeite met „evangelisatie-gesprekken". Je mag binnenkomen en gaat zitten en je mag zeggen, wat je op het hart hebt; het geluid van de t.v. wordt uitgezet, maar ze blijven met een scheel oog kijken naar het beeld. Een herv. collega zei toen: Dan tref jij het nog op jouw adressen. Als ik ergens kom, zetten ze het geluid wat harder, want anders missen ze iets van André van Duin terwijl ik praat. Nee, de kerk kan er niet tegenop. Wat een prediker brengt, dat hebben de mensen al eens gehoord. En hij weet het niet te „brengen". Straks herbergt de kerk alleen hen, die niet de vertroosting ondergaan, maar de vertroosting zoeken. Alleen degenen die nog honger hebben en dorst.

A. H. Algra, Sliedrecht

Jezus Christus alleen, niet meer gezocht te worden. Alleen maar geloofd en aangegrepen. Wij kunnen ook nooit „meer" weten. Al ontdekken we ook steeds nieuwe zaken, Matth. 13 : 52, het is altijd in de wederkeer tot het apostolisch getuigenis. Wij kunnen nooit een beter inzicht hebben. Vol is vol. Te denken dat wij meer zouden kunnen weten of een beter inzicht zouden kunnen verwerven dan apostelen en profeten, is geen rekening houden met de komst en het werk van de Heiland in de volheid des tijds. Het is ontkennen dat Hij Zijn apostelen heeft gekozen en dat zij door de Geest in de volle waarheid geleid zijn. Een gelovige en een gemeente is gekenmerkt door het volhardend blijven bij de leer van de apostelen. Hand. 2 : 42. Juist in hun „eigentijds"-zijn, zijn de apostelen voor alle tijden.

—o—

In het nadenken over het gezag van de Bijbel zijn twee zaken heel duidelijk. Het eerste is dat het gezag van de Bijbel eigenlijk nooit echt een vraag is. Vanaf Marcion tot Käsemann, is deze Bijbel zoals wij die hebben, dit evangelie, dit Woord van deze genade ongeschokt blijven staan. Geen bronnensplitters, geen allegoristen, geen ontmythologiseerders kunnen deze genade blijvend verduisteren. En — wat grote troost — zij die van deze genade willen leven worden ook in de aanvechting over het Woord

Gods door de Geest overwonnen om toch hun vlees (hun verstand) te kruisigen met zijn werken. Gans verrukt over deze Heer. We moeten ook niet angstig de Schrift verdedigen. Want ook op het gebied van het gezag van de Bijbel, het heilig evangelie, mogen we niet uit de werken leven.

Het tweede dat de geschiedenis van het nadenken over het gezag van de Bijbel duidelijk leert, is dat er wél sprake is van een tijdgebondenheid van de exegese. Zelfs is er soms sprake van modieusheid. Ook als er het verlangen is om te gehoorzamen aan alle geboden Gods inzake hermeneutiek en exegese is er toch maar een klein begin van de nieuwe gehoorzaamheid. Ook op het gebied van de uitleg van de Schrift zijn ook de beste werken met zonden bevestigd. De geschiedenis van de uitleg van de Bijbel is ook de geschiedenis van het misbruik van het gezag van de Bijbel. Het is ook niet goed om te zeggen dat de Bijbel antwoord geeft op alle vragen. Er zijn vragen die men niet aan de Bijbel stellen mag, omdat heel de Bijbel evangelie is. Van kapt tot kapt. Alle vragen die niet te maken hebben met het evangeliekarakter van de Bijbel moeten niet gesteld worden. Je kunt b.v. uit de Bijbel geen algebra leren. Evenmin geschiedenis of aardrijkskunde, al is het heil wel een zaak van aardrijkskunde en geschiedenis. Omdat vaak zulke „vreemde" vragen gesteld zijn aan de Bijbel en men meende de ant-

woorden te kunnen lezen daarom is de geschiedenis van de exegese ook een geschiedenis vol sombere en bittere dwaasheden. „Vreemde” vragen verduisteren de „vreemde” vrijspraak. Augustinus met zijn „dwingt hen binnen te komen”. Constantijn met zijn „in dit teken zult ge overwinnen”. De paus tegen Galilei over het draaien van de aarde. Luther en de joden. Calvijn en de heksten. De zeloten aller eeuwen. De mensen van „eerst bekeken, dan praten”. De christenen voor het kapitalisme. De christenen voor het marxisme. Het is een somber relaas. Het Woord is vlees geworden. Dat wil ook zeggen dat

het kwetsbaar is. En laten we vooral niet denken dat wij niet tijdgebonden zijn. Hoe vaak zijn Gods glansrijke beloften niet verdonkerd in ons leven. De vraag om de vergeving van de ons verborgen misdaden staat niet voor niets in de lofzang op het Woord van God. Psalm 19 : 13. Het verstand vindt altijd wel redenen als het hart (ons vlees) zich verzet tegen de genade. En er is maar één ding dat ons kan redden op alle terrein van het leven en dat is horen, horen, horen naar de genade Gods in Jezus Christus. Horen, omdat God spreekt.

P. J. van Kampen — Zeist

De Profeet van Allah

„Toen keerde de profeet zich nog eens naar de menigte en vroeg: „Heb ik mijn opdracht getrouwelijk uitgevoerd?” Duizend stemmen zeiden eenparig: „Dat hebt ge.” Waarop Mohammed zei: „Heer, wees mijn getuige” ... God zei: „Heden heb ik voor u uw godsdienst vervolmaakt en Mijn gunst aan u getoond en voor u als godsdienst verkoren de Islam.”

„Allah Akkbar” (Allah is groot).

Een paar jaar geleden was de Amerikaanse hoofdstad Washington getuige van een gijzelingsactie. Een radicale groepering hield mensen gevangen om zeer ongewone motieven. Het ging nu eens niet om onafhankelijkheid voor een minderheidsgroep of om welke zaak van „gerechtigheid” dan ook. De eis was dat een bepaalde film over het leven van Mohammed, die juist in de bioscopen vertoond werd, uit de roulatie zou worden genomen. De film werd „lasterlijk” genoemd en was voor de bezetters — leden van een moslimgroepering — onverdraaglijk. Na enige dagen lieten de bezetters de gegijzelden vrij. De gewraakte film werd — tenminste tijdelijk — niet meer vertoond.

Mohammed mag dan geen goddelijk persoon zijn, over zijn eer, en over de juistheid van onze kijk op hem, wordt angstvallig gewaakt.

„Geen enkel land had voor de wereldgodsdienst, waar aan men behoefte had, meer geschikt kunnen zijn dan Arabië. Het land ligt precies midden tussen Azië en Afrika, terwijl ook Europa niet ver weg is. Ten tijde van de verschijning van de Profeet Mohammed woonden de volkeren van Europa in het zuidelijk deel van dat continent, zodat deze volkeren op ongeveer gelijke afstand van Arabië woonden als de volkeren van India. Dat feit gaf Arabië haar centrale positie. Het was daarom de manifestatie van Gods grote wijsheid dat Hij het land Arabië als geboorteplaats van de Wereld-Profeet koos.”

Na dit (letterlijk vertaalde) stukje proza gaat de „Introduction to Islam”, (verschenen in Karachi, Pakistan) verder over de Profeet zelf: „Mohammed (Vrede zij op Hem) was volkomen verschillend van de mensen waaronder hij woonde. Hij vertelde nooit een leugen en het hele volk legde unaniem getuigenis af van zijn betrouwbaarheid. Zelfs zijn grootste vijanden beschuldigden hem nimmer van een leugen; bij geen enkele gelegenheid, zijn hele leven lang, werd hij op een onwaarheid betrapt. Hij sprak beschaafd en gebruikte nooit obscene taal of scheldwoorden. Zelfs zijn bitterste vijanden leggen hiervan getuigenis af. Hij was een charmante persoonlijkheid met innemende manieren, die hem het hart deden winnen van degenen die met hem in aanraking kwamen. In zijn omgang met de mensen volgde hij altijd de principes van rechtvaardigheid en eerlijkheid ... Het hele volk noemde hem „sadiq” en „al amin” (de getrouwen” en „betrouwbare”). Zelfs zijn vijanden gaven hun kostbaarheden bij hem in bewaring en nauwgezet realiseerde hij het vertrouwen dat hiermee in hem uitgesproken werd ...” (pag. 76-79).

De profeet Mohammed was — althans voor moslims — een bijzonder man. Geen *god*, overigens! Het is een hardnekkig misverstand hen „Mohammedanen” te noemen. Onze verhouding tot Christus, naar wie we „christenen” heten, is een totaal andere dan de relatie die moslims ten opzichte van Mohammed hebben. Hij is hun *profeet*. De grootste weliswaar, maar niettemin een *mens*! Zijn naam betekent: de Geprezenen.

Het verhaal van de Profeet is vele malen verteld, vele malen ook beter dan hier (mede gezien het korte bestek), zelfs maar mogelijk is. Toch maar de voornaamste gegevens van Mohammeds leven, zoals we die in de Koran soms (zijdelings) vermeld vinden, of zoals de (min of meer officiële) traditie van de „hadith” ze vermeldt.

Bewust vermelden we het beeld dat de moslims zelf van hem hebben, dat ze (haast jaloers) ook van anderen eisen. Zie onze inleiding.

Mohammed werd omstreeks 570 in de stad Mekka geboren. Hij behoorde tot de Qureis, de heersende stam in dat deel van Arabië. Deze bewaakte de heilighdommen in de stad, m.n. de zgn. Kaaba. Op zijn zesde jaar werd hij wees en werd hij eerst door zijn grootvader en later door zijn oom Abu Talib opgevoed.

Deze laatste, een aanzienlijk (koop)man, gaf hem al spoedig de kans met de karavanen mee te gaan. Als jongen van ongeveer veertien jaar kwam hij al in Syrië en had hij daar volgens de traditie een langdurig gesprek met een (al of niet orthodoxe) Christelijke monnik, Bahira. Zijn reputatie van betrouwbaarheid en liefdadigheid — volgens de traditie, werd dat door iedereen bevestigd — bezorgde hem de achting van een nicht, de (vijftien jaar oudere) rijke koopmansweduwe Khadidja. Tussen hen ontstond een steeds hechter wordende vriendschap, die tenslotte tot een huwelijk leidde. Mohammed was toen 25 jaar. Uit dit huwelijk werden meerdere kinderen geboren; zijn zoons stierven jong, maar vier dochters overleefden hem.

Mohammed was gewoon bij de nabijgelegen berg Hira te vasten, te bidden en te mediteren. Op een nacht in de (later tot speciale maand uitgeroepen) maand Ramadhan, sprak een engel hem aan met de opdracht voor te lezen uit een boekrol. De engel maakte zich bekend als de engel Gabriël en noemde bij dezelfde gelegenheid Mohammed de „apostel van God”. (Soera 96).

De „Nacht van de Bestemming”, die volgens Gabriël, „beter was dan duizend maanden” (Koran, Soera 97), leidde tot ernstig zelfonderzoek bij de profeet, die aan zijn geestelijk evenwicht ging twijfelen. Het leverde hem echter ook een eerste bekeerlinge op in de persoon van zijn toegewijde Khadidja, terwijl ook een neef en één van zijn slaven zijn woord betrouwbaar achtten. De kring mensen die aan zijn openbaringen geloof hechtte, breidde zich langzaam maar zeker uit.

Mohammed's godsopenbaringen, zo anders dan wat enige cultus in het religieuze centrum Mekka beweerde, vormden een bedreiging van de plaatselijke religieuze industrie. Zijn volgelingen werden gesard, (een enkele keer) gemarteld en in het algemeen het leven onmogelijk gemaakt. Een aantal van de allerarmsten weken uit naar het (relatief) nabijgelegen Ethiopië. De profeet zelf leefde onder dreiging. Zijn familierelatie tot leidende de families beschermde hem (nog).

Toen hij in 612 bij een soort „openlucht evangelisatiedienst” bij zijn stadgenoten slechts hoon ontmoette, begon een konfrontatie die 10 jaar zou duren en tot zijn vlucht uit Mekka zou leiden. Met een trouwe metgezel verliet hij heimelijk Mekka, waarna hij veilig Yathrib bereikte, een plaas die hij herdoopte tot Medinat al-Nabi, „de stad van de Profeet”. Deze vlucht vond plaats in 622 en staat bekend als de „Hidzra”.

(In de traditie horen we hoe hij door een spin en een aantal duiven geholpen wordt. Om aan de achtervolgers te ontkomen vluchten de twee mannen in een spelonk. Een spin weet in heel korte tijd een groot web te weven; duiven bouwen razendsnel hun nest. Geen achtervolger gaat de grot binnen, die zo duidelijk sinds maanden niet betreden is ...)

„Vrijdag, de eerste dag van Muharram, Jaar Eén” (20 september 622) markeert het beginpunt voor de nieuwe Islamitische jaartelling. Op deze dag arriveert de Profeet in Medina en sticht hij zijn theokratie, in een stad waar de bewoners hem verwelkomen en vragen of hij hun leider wil zijn. Visioenen en goddelijke openbaringen helpen hem om voor zijn grote schare volgelingen wetten uit te vaardigen en bestuurlijke uitspraken te doen.

De „Emigranten” hadden alles in Mekka moeten achterlaten ze zijn dus arm. Omdat ze, vindt de Profeet, wederrechtelijk verdreven zijn, heeft men het recht vijandelijke stammen te overvallen. Als men in hinderlaag ligt om een rijke karavaan uit Damascus te beroven moet men open tegen een overmacht van vijanden strijden. De „slag bij Badr” eindigt echter in een grote overwinning voor de Islamieten. Een volgende slag wordt echter verloren, waarna de „oorlog van de loopgraaf” uitbreekt. De Mekkanen, zijn stadgenoten, die Mohammeds tegenstander zijn, proberen Medina te veroveren; hun belegering mislukt. Anders is het met het beleg dat Mohammed enige jaren later om Mekka slaat. Zijn openbaring dat hij — ongewapend — de Gewijde Moskee zal binnengaan (zie Soera 48 : 27) gaat in vervulling. Zeven jaar na zijn smadelijke vlucht uit Mekka gaat hij aan het hoofd van een sterk leger zijn vaderstad binnen. Vol-

gens de verhalen schenkt hij nagenoeg al zijn vroegere vijanden genade, waarbij hij niet eens om teruggave van de destijds geconfiscieerde goederen vraagt. Hij kondigt de periode van de Nieuwe Wet af en zuivert de Kaäba, een polytheïstisch heiligdom (waarvan hij het heilige karakter niet betwijfelt), van de vele honderden afgodsbeelden. Net als Gideon vele eeuwen vóór hem ervaart hij geen wraak van de aldus beledigde goden; veel ooggetuigen nemen daarop de Islam als nieuwe godsdienst aan. De „Wetten van het Bloed”, die hem destijds mogelijk het leven gered hebben, worden door de Profeet afgeschaft. Voortaan zal alleen de „Wet van Allah” gelden, die elke moslim aan zijn medegelovige verbindt, ongeacht diens stamachtergrond, ras of huidskleur.

Met wapengeweld, maar ook door diplomatie, weet Mohammed zijn leiderschap door een groot deel der Arabieren erkend te krijgen. Een groot leger van Bedoeïenen wordt verslagen, terwijl stammen van Christenen en Joden met de nieuwe politieke machthebber een overeenkomst sluiten. Rond 630 is Mohammeds religieuze plus politieke stelsel het belangrijkste van het hele Arabische schiereiland geworden.

Twee jaar later sterft de profeet, 62 jaar oud. De laatste jaren van zijn leven is hij onbetwist de leider van zijn volk; niettemin blijft hij nederig en gastvrij. Vaak slaapt hij op de grond om een gast zijn bed te kunnen geven. Zijn kleding wast en verstelt hij zelf. Aan het eind van zijn leven bedraagt zijn totale vermogen ongeveer tien geldstukken, waarvan hij er drie teruggeeft aan iemand die hem ooit iets geleend had. Als dat gebeurt, zijn we al bij de laatste gebeurtenis van zijn leven, „de Afscheidsbedevaart”. Vlak bij de stad Mekka, in de „vlakte van Arafat”. Net als Mozes en Jozua voor hem spreekt hij het volk toe; hij roept hen op aan Allah trouw te zijn en zich bewust te zijn van het feit dat men op de Jongste Dag van alle daden en drijfveren rekenschap moet afleggen: „O gelovigen. Ik heb mijn zending volbracht en laat u een getuige achter in de vorm van het Boek van Allah en het voorbeeld van Zijn Boodschapper.” Spoedig na deze afscheidsrede sterft hij, op 7 juni 632, zijn verjaardag. De aanwezigen zien een menigte engelen de sterfkamer binnenkomen; de engel des doods vraagt en verkrijgt Mohammeds toestemming om hem mee te nemen. In Medina ligt hij begraven. Een groot hek dat zijn graf omgeeft, draagt de woorden: „Er is geen God dan Allah en Mohammed is zijn Profeet”.

De Profeet is dood, maar zijn leer blijft leven. Honderd jaar na zijn dood is er een Islamitisch rijk dat zich uitstrekt van Spanje tot Perzië...

Tot zover het verhaal van de Profeet. Een aantal van de (soms zeer interessante) hadith, de „legenden” die zijn verhaal omgeven, moest helaas onvermeld blijven. Toch nog een paar korte notities.

- Mohammed was, denkt men, ongeveer veertig jaar, toen hij zijn eerste visioen kreeg. Hij is dan dus al een man van rijpe leeftijd. Een man ook, die een veelal positieve beoordeling van zijn tijdgenoten lijkt te krijgen. Was hij een charlaton? Hoe we ook over zijn boodschap denken, zonder twijfel was hij zelf van zijn goddelijke missie overtuigd.
- Hij heeft ook best aan zijn roeping getwijfeld. Met name Khadidja heeft hem getroost, als hij zich verward voelde. Het werd hem — blijkens de Koran zelf, zie Soera 16: 103 — geregeld voor de voeten geworpen dat hij „een bezetene” was en zijn woord niet „van zichzelf” had. Pas door strijd heen heeft Mohammed zijn eigen roeping geloofd.
- Volgens de verhalen werd Mohammed elke keer, dat hij een visioen had, uitzonderlijk zwaar. Als dat betrouwbare informatie is, dan gebeurde er dus wel degelijk wat, als hij zei geïnspireerd te worden. De vraag is alleen: welke oorsprong hadden zijn woorden?
- In eerste instantie stond hij erg positief tegenover de „Volken van het Boek” — de Joden en de Christenen. In zijn tijd te Medina bad hij altijd in de richting van Jeruzalem. Toen de Joden en Christenen bestreden dat zijn openbaringen overeenkomstig hun heilige Schrift zouden zijn, werd hij echter voortdurend scherper tegenover hen en werd hij hun vijand. (Daarover meer in een volgend artikel.) In februari 624 kreeg Mohammed tijdens zijn gebed een openbaring van God, die maakte dat hij opdracht gaf voortaan te bidden in de richting van de Kaäba te Mekka.
- Jeruzalem is desondanks na Mekka en Medina de meest heilige plaats voor de Moslims. Temidden van zijn verdriet om de dood van Khadidja en zijn oom Abu Talib (die overigens stierf zonder in hem te zijn gaan geloven) wordt hij „in de geest” naar Jeruzalem gevoerd. Vanaf de Tempelberg vaart hij in een mystieke vervoering ten hemel. Door deze gebeurtenis wordt Jeruzalem ook de heilige stad voor moslims. Een voetafdruk is er nog te zien.
- De geestelijke achtergrond van de Joden en Christenen die Mohammed ontmoet heeft valt niet zo gemakkelijk te herleiden. Mogelijk

heeft hij alleen heterodoxe vormen van Christelijk geloof ontmoet. Hoe dan ook, zijn kennis van de Bijbel is beperkt, zoals we nog zullen zien. (Ook is het de vraag of hij überhaupt wel kón lezen.)

- Mohammed heeft in eerste instantie zijn openbaringen vreedzaam willen propageren. Alleen de laatste tien jaren van zijn leven werden door militair geweld gekenmerkt. Daarbij noteren we wel dat het geloof in Allah een totalitaire houding in de hand werkt. Niemand mag tenslotte de Islam, de onderwerping aan God, weigeren...
- Mohammed heeft 9 à 10 vrouwen gehad. Negen ervan huwde hij echter pas, toen Khadidja gestorven was. Volgens de verhalen hield de profeet deze vrouwen om ongebonden seksueel gedrag te kanaliseren tot een redelijk geordende vorm van polygamie. Vier vrouwen werd voor hem later het maximum aantal echtgenotes. Het valt aan Mohammeds leven niet te bewijzen dat de Islam zo'n „zinnelijke” religie is, als wel vaak wordt gezegd.

Hoewel elk boek over de Islam wel tenminste één hoofdstuk over de Profeet heeft, vond ik daarnaast nuttige informatie in:

- *Mohammed. Serie de Groten van alle Tijden*. Uitgave Spectrum. Prijs f 13,—. De tekst is niet moeilijk; bevat veel (kleuren)foto's.
- *Begum Aisha Wakf. Islam: an Introduction*. P.O. Box 4178. Karachi, Pakistan. Prijs ?
- *W. M. Watt. Muhammad at Mecca*. Oxford University Press. 192 pp. Prijs ± f 25,—. Het meest wetenschappelijke boek over dit onderwerp mij bekend.

N.B. Men kan de buitenlandse titels bestellen via boekhandel Interlektuur, Parkstraat 29, 6828 JC Arnhem, tel. 085-434140.

De volgende keer schenken we aandacht aan kontakten die Christenen en Moslims in het verleden met elkaar hebben gehad.

Bang voor... wat mist (?)

We zijn zo oer-gereformeerd.
Nee, we ontwijken geen problemen,
maar gaan wel snel de ramen zemen,
want waterdamp staat te geleerd.

En horen we een nieuw geluid,
dan vaart door ons een kille huiver.
We luisteren: klinkt dat wel zuiver? —
en onze mond wist het weer uit.

— — — — —
Toch: velen die bij ons iets misten.
Een enkeling werd ongerust
en van een leegte zich bewust
en zocht het bij de piëtisten.

— — — — —
En hij verliet het hechte huis
voor vlaktes waar de winden waaïen,
waar mensen zoeken en verdwalen;
hij vond nooit meer een veilig thuis.

— — — — —
Terwijl ik door het matglas tuur,
wacht ik verward op beter zicht.
Wanneer zet zich op ons het Licht,
wanneer verdeelt zich weer het Vuur? (Hand. 2: 3)

Johan Maardapper

Jacht en natuurbeheer

In mijn artikel „Van wie is dat wild eigenlijk?”¹⁾ staan veel ware dingen, bijzonder die welke aan de Schrift zijn ontleend. Er zijn ook enige dingen gezegd, waarbij mijn pen schijnt te zijn uitgegleden: waar die tegen natuur-„beschermers” optornde. Ik ben er namelijk van overtuigd dat de schade, door ondeskundige jagers aan de natuur berokkend, zeer verre wordt overtroffen door de schade, veroorzaakt door ondeskundige natuur-beschermers. Een van onze lezers schreef mij twee brieven van vier kantjes elk; deze correspondentie — in fatsoenlijke en broederlijke toon — noopt mij wat meer op bovenstaand onderwerp in te gaan. Ik zegde hem toe, er wellicht in dit blad op terug te komen.

Onze briefschrijver voelde zich gegriefd door mijn geringschatting van de natuur-„beschermers”, die ofwel de natuur verafgoedt ofwel flora en fauna tot zijn eigendom verklaart. Nu had een van mijn scherpzinnigste lezers, een vogelkundige, mij gezegd zich niet door bedoeld artikel bezwaard te achten — daar ik duidelijk onderscheid maakte tussen echter natuur-minnaars en de tussen aanhalingstekens aangeduide „beschermers”. Dat verschil was de eerstbedoelde briefschrijver ontgaan; ik heb hem er echter van overtuigd, dat ik bepaald hem niet veroordeelde, evenmin trouwens als mijzelf.

—o—

De correspondentie maakte, evenals mijn gewraakte zinsneden, duidelijk welke afgronden van misverstand tussen jagers en (andere) natuurminnaars bestaan. Beide zeggen de natuur te willen beheren. Op veel punten doen zij dat ook metterdaad. De een door te reguleren, snoeien en bijvoeren, inclusief het jachtgenot²⁾. De ander niet door te snoeien of te reguleren maar wel bij te voeren, beschermen en repareren, inclusief het natuurgenot. Onze briefschrijver somde op, wat hij — en een groot aantal met hem — daar aan doet: nestkasten ophangen en controleren, vogels ringen, kooiwedjes afrasteren, reservaatjes opkopen, rivieroevers reinigen, zieke vogels opknappen en vele andere goede en fijne zaken.

Dat mag wel eens genoemd worden. Want mijn artikel ging over het eigendom van „ons” wild en slechts in het voorbijgaan over de zogenaamde beschermer, die zich het wild onrechtmatig toeëigent. Het was dus mijn doel, het wettelijk geregelde genot van de jacht te bespreken — en niet om ten nadele van bonafide natuurbeheerders uit te varen. Sterker: tot die bonafide natuurbeheerders wil een fatsoenlijk jager ook zichzelf graag rekenen. Mag ik daarom noemen dat ik sinds vele jaren lid ben van Dierenbescherming, Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Het Reewild, de Vereniging Wildbeheer Veluwe en andere; niet alleen door bijdragen in geld, maar ook in arbeid? Mag ik noemen het posten bij roofvogelnesten, het ophangen van nestkasten, het verzorgen of afmaken van gewond wild, mijn activiteiten voor de Stichting Behoud Natuurschoon Nunspeet, het fotograferen van boommarters³⁾ en zo voort? Dat zijn dingen waarvoor een jager zich niet op de borst slaat, maar die hij vanzelfsprekend acht. Zijn verbondenheid met flora en fauna legt hem dat op de handen. In deze zaken hebben onze correspondent en ik elkaar dus gevonden.

Bleef over een ongenueanceerd oordeel over alle jagers, waarvan er met 60.000 veel te veel zouden zijn, die goeddeels ondeskundig of roekeloos of egoïstisch zijn en die in hun blad slecht voer vinden. Ook daarover kon met vrucht gecorrespondeerd worden. Want waarom is 60.000 te veel? Ons blad heeft lezers, die vinden dat jacht, slechts mogelijk voor een half procent van de Nederlanders, een overbodig en protserig bedrijf is. En ondeskundigheid bij jagers is een aflopende zaak. Sinds drie jaar is een examen voor jachtbrevet vereist, dat er niet om liegt. Alleen de langer jagende actehouders zijn hiervan vrijgesteld, maar ook zij moeten geen ongerechtigdheid uithalen, want het politietoezicht op de jacht is niet om te lachen. Bovendien zijn de meeste jachtcontracten en lidmaatschappen vervallen, wanneer iemand voor een jachtovertreding is veroordeeld; zijn acte kan zelfs reeds bij vermoeden van misbruik worden ingehouden. Het schieten van grofwild gaat op toewijzing en wordt gecontroleerd met wildmerk en vervoersbewijs. Roekeloze jagers — ze zijn er; maar ze worden uit elk gezelschap geweerd uit lijfsbehoud. En of egoïsme speciaal aan jagers is voorbehouden, blijve een vraag. Het is echter geen vraag, of de gemiddelde jager zijn morele plicht kent om „zijn” wild in tijd van nood te helpen. Het Nederlandse systeem van minimaal veertig hectare per geweer geeft enige waarborg tegen overmatige bejaging, welke trou-

wens door de wet verboden is. In Duitsland, waar men het minimum per geweer niet kent, schrijft de wet een voederplicht voor.

—o—

Dat echter natuur-„beschermers”, zelfs bonafide maar onwetende natuur-liefhebbers, ontzaglijk veel schade aanrichten is ook duidelijk. In de laatste „Lepelaar” van vorig jaar werd een natuurvriend gekapitteld, die een roofvogelnest van dichtbij fotografeerde, daar een dag over deed, de toegang tot het nest open liet liggen en zo directe oorzaak was van de dood der beide jongen. Iemand, die in een vorig nummer van de „Lepelaar” ongezoeten van leer was getrokken tegen de jagerij, die van „feodalisme” en van „snobisme” zou getuigen, werd in hetzelfde blad vriendelijk op zijn plaats gezet door een jager-vogelbeschermer. Iemand, die had geschreven over een speedboat in een reservaat, die zich „helaas niet te pletter had gevaren”, werd ook duidelijk van commentaar voorzien. Hulde aan bladen, die hoor en wederhoor geven. Want wat is feodalisme? De jacht van Ezau? De jagerij van Nimrod, die een geweldig jager was voor het aangezicht des Heeren?⁴⁾ De jacht van Veluwnaars, Brabanders en eilandbewoners, die van vader op zoon „voor de pot” schieten en die de meerderheid der Nederlandse jagerij vormen? En wil iemand volhouden dat de jacht alleen voor rijke jongens is, dan adverteert de „Lepelaar” een handboek voor vogelkunde, dat f 539,50 kost — daar kunt u een aardig jachtbibliotheekje van samenstellen; en een perfecte vogelkijker komt op f 1950,— zegt dat blad — dat is meer dan een goede kijkerbuis kost.

Maar in de korte zomernachten krijgt het rood- en reewild, dat laat in de avond en vroeg in de morgen door fotografen wordt belegerd, geen kans op azen of herkauwen en gaat verzwakt de bronst in. Zelfs de voerakkers en afgesloten rustgebieden worden per auto betreden. De sport-stroperij op de Veluwe heeft een zodanige omvang aangenomen, dat het provinciebestuur van Gelderland uitbreiding van de veldpolitie nodig acht. En het ringen van vogels brengt mee, dat grote aantallen per net worden gevangen: een net, dat met een stel rakketten over de rustende dieren wordt geschoten — had u een goudplevier willen zijn? Het is van de hertachtigen bekend, dat zij een shock overhouden, wanneer zij in mensenhanden zijn geweest. Wat moeten de talloze geringde volgens eigenlijk overhouden?

De Vereniging Natuurmonumenten, die vele jagers onder haar leden heeft, besloot onlangs haar gebieden voor de jacht te sluiten. Daar gingen 36.000 hectares jachtterrein verloren, goed voor 900 jagers. Want tegen de bestuursvoorstellen in wist een meerderheid van nieuwe natuur-„beschermers” het door te drukken! Vraag niet wie de wildschade op de omliggende terreinen gaat betalen: dat doen de jagers, die (elk met f 30,— per jaar) f 1.8 miljoen aan het Jachtfonds afstaan. Vraag ook niet hoe het „natuurlijk evenwicht” er op die terreinen gaat uitzien, wanneer fors roofwild ontbreekt en de mens niet meer reguleert. Het wordt een bloedige moordpartij en de monumenten blijven over, zonder natuur.

Nog even over dat jagen per telelens. Het wordt wel eens een sublimering van de jachtdrift genoemd. De Spaanse filosoof Ortega Y Gasset mocht daar echter pittige dingen over komen op te merken in zijn boek „Het geluk van het Jagen” (Prólogos). Hij schrijft daar onder meer: „Door de jacht met de camera wordt het insect bedrogen en gefopt en dit bevordert de uitroeiing (van het wild)”. „Deze jacht is inderdaad de idealistische, de platonische jacht en het platonisme vertegenwoordigt de hoge traditie van kwezelarij”. Zoals platonische liefde de dood is voor echtelijke liefde. En denkt u maar aan de jonge roofvogels, die voor hun dood nog op een plaatje mochten.

—o—

Tenslotte nog een praktijk-ervaring met jacht en natuurbeheer. In het Zwitserse kanton Genève is sedert 1974 de jacht geheel verboden. Nu ja, geheel? Alleen voor jagers verboden — het wild wordt nu gereguleerd door ambtenaren, met en zonder geweten.

In drie jaren was de wildschade al opgelopen tot f 186.000,— plus de kosten van bewapening en uitrusting der ambtenaren. Die ambtenaren-inspecteurs hadden Genève tot 1973 f 500.000,— gekost maar in vier jaar liep dat bedrag op tot f 1.412.000,—. De regulatie van het wild geschiedt intussen met schijnwerpers voor nachtelijke hazenvangst en valkuilen voor wilde zwijnen, die van dichtbij worden doodgeknald. De hondsdoelheid is „bestreden” door vossen te vaccineren, wat op niets is uitgelopen maar wel veel geld heeft gekost.

Er zijn talloze natuur-„beschermers” in Nederland, die de wolf en de wisent terug wens op de Veluwe — ingeruild voor de jagerij. Maar dan is leerzaam hetgeen de chef van Binnenlandse Zaken en Landbouw — onder applaus van de afgevaardigden — in Genève vaststelde: „dat de jacht nog nooit van zo veel betekenis is gebleken, als toen ze verboden werd”.

1) Opb. 19-10-79 — 2) de wettelijke term jachtgenot ligt op het niveau van woon-genot en huurgenot — 3) zie A.B. Wigman „Zwervend langs het wildspoor”, pag. 139; bij deze foto werd géén nest verstoord. — 4) Gen. 10 : 8,9.

EX-LIBRIS

T. Hoekstra — Zwolle

Een kwestie van smaak?

Er zit tot nu toe wel een béétje lijn in mijn artikeltjes (ik heb het nog steeds over beoordeling van literatuur), maar ik geef toe: het gaat wat speels en springerig. Ik hoop maar dat u zich er niet te veel aan stoort. Eensdeels als intermezzo wil ik nu een nieuwe gedichtenbundel bespreken; tegelijk past zoiets toch wel weer in de tot nu gevolgde lijn.

Geert Boogaard: Er is haast bij het licht

Uitgeverij Callenbach stuurde mij de nieuwste bundel van Boogaard: Er is haast bij het licht. Dat is ook de titel van de tweede afdeling in die bundel. Daaruit schrijf ik over:

Ik wil weten

*Ik wil weten
of het wel waar is,
dat er een uur komt
waarin de blinden
zullen zien.*

*Er is haast bij
het einde
van dit
donker.*

*God,
er is haast
bij het licht.*

Waar het precies aan lag, wist ik niet zo goed, maar het gedicht bevredigde mij niet. Dat gevoel had ik trouwens bij veel van de gedichten die in deze bundel staan. En bij nadere bestudering bleek dat er heel wat zwakke gedichten bij zijn. Door mijn gereformeerde achtergrond heb ik ook zo mijn bedenkingen, als ik lees:

*Alleen als God lijdt
aan wat er in mijn leven
is gebeurd,
en net als ik
dus niet gelukkig is,
kan Hij bestaan.*

*En als het waar is,
dat er eens,
als de Messias komt,
ook aan mijn donker lot
wat wordt gedaan,
zal God wel blij zijn
als het zover is.*

Het is niet erg dat de twijfel die bij elke christen wel op kan komen, in een gedicht onder woorden wordt gebracht, maar er moet bij een christelijke dichter toch ook méér zijn! De geciteerde gedichten blinken overigens ook niet uit door zeggingskracht. Dat is ook bij andere gedichten in deze bundel het geval, maar daar kom ik nog op.

Vinden we in de tweede afdeling nogal wat gedichten waarin m.i. de „nieuwe theologie” te sterk doorklinkt, in de derde afdeling stoort mij vooral de nogal eenzijdige politieke visie (die natuurlijk niet los staat van de theologische

opvattingen). Met poëzie heeft het volgende trouwens ook niets meer te maken:

Zuidafrikaans

*Zij haalden
de bijbel erbij
om aan te tonen
dat een neger ondergeschikt is
aan een blanke
en noemden iemand
die daarover
in een lach schoot
een communist.*

Dat deze bundel tamelijk zwak is, blijkt al bij het gedicht dat aan het begin staat:

*Ik zit in de regels verscholen
van een neergeschreven gedicht.
Daarbuiten zou ik verdolen
want daarbuiten is geen licht.*

*Ik zoek om te kunnen leven
mijn toevlucht steeds in het woord.
Ik ben overleefd gebleven
als die schreef wat hij had gehoord.*

Er gaat heel wat meer overtuigingskracht uit van wat Slauerhoff schreef:

*Alleen in mijn gedichten kan ik wonen
of wat Vroman onder woorden bracht in:
Gedrukte letters laat ik u hier kijken.*

Juist zo'n eerste gedicht van een bundel zou sterker moeten zijn omdat het opgevat kan worden als een soort program of belijdenis van de schrijver. Een woord als „verdolen” klinkt in deze tijd veel te „boekachtig”. Misschien een produkt van rijm dwang? De herhaling van „daarbuiten” (regel 3 en 4) is ook geen bewijs van woordenrijkdom. Regel 6 zal wel twee betekenissen willen suggereren: het woord waarmee de schrijver zich uiten kan en het Woord dat het eeuwige leven belooft, maar bepaald origineel is Boogaard hier niet. Tenslotte is de constructie van deze laatste regel ook niet van deze tijd: als die schreef wat hij had gehoord. Zoiets zou je bij Geerten Gossaert verwachten maar niet bij een auteur die verder nogal modern wil zijn. Extra storend is zoiets als je het nog eens tegenkomt:

*De late dood is goed.
Van dagen hier verzadigd,
sterf ik straks begenadigd,
als die de Dag begroet.*

Ook het tweede gedicht vertoont gebreken. Hier volgt het eerste gedeelte daarvan:

*Laat mij dit ene:
dat ik steeds kan zeggen
wat met geen enkel woord
te zeggen valt,
slechts met het Uwe,
dat ik uit mag leggen;
het vreemde woord
dat ons zo slecht
bevalt.*

Beeldspraak is natuurlijk iets anders dan logica, maar ik constateer in de regels 2, 3 en 4 toch een té grote afwijking van verstandelijk taalgebruik: wat met geen enkel woord te zeggen valt, kan een dichter ook niet zeggen! Ook wat dat betreft, is van Paulus wel wat te leren (2 Korinthe 12). Bovendien: bij het uitleggen van Gods Woord moet je ook gewone woorden gebruiken! Nee, zulk gespeel met woorden leidt tot niets. Dit is één van de weinige rijmende gedichten; ook in dat rijm is het zwak want de rijmwoorden staan zó ver van elkaar dat het rijm niet meer werkt.

Het derde gedicht geeft een tamelijk goede indruk: zó zijn veel andere. Hier volgt het:

Jezus aan zijn kruis

*Onmachtige,
Ge kunt er niet
van af.
Er wacht een
harde dood
en straks
het graf,*

*omdat Ge zijn wilt
onder die
creperen
aan willekeur
en ongerechte
straf.*

Kon Jezus er niet vanaf? Hij kón het wel dege-lijk. Hij had ook wel van het kruis kunnen komen, toen Hij daartoe werd uitgedaagd. Maar Hij wilde niet omdat dat niet de wil van zijn Vader was!

In het daarop volgende gedicht tref ik een onjuist gebruik van bijbelwoorden aan. Het gaat over iemand die liefdedienst verricht heeft:

*in de Naam van
de Messias
zonder dat ze het zei,
zonder dat „Here, Here” dus.*

Natuurlijk kan ik niet blijven citeren. Nog een enkel voorbeeld van vreemd, in dit geval on-nederlands taalgebruik:

*je sprak het waar
dat er een Rijk is
waar zo onverlet
God met Zijn volk leeft
uit de vreugd der Wet.*

Elders tref ik aan: *o, ik weet het wáár*. Vermoedelijk Latijnse invloed. Maar goed Nederlands is: Ik weet dat het waar is. En: „je sprak het waar”, zal wel moeten betekenen: je zei dat het waar is. Maar zulke dingen schrijf je toch niet meer in een modern gedicht?

Het spijt mij dat ik deze bundel zo negatief moet beoordelen, juist omdat ik iets beters had verwacht, vooral nadat ik die andere bundel van Boogaard had gelezen: En toch. Maar laat ik niet alleen zwakke elementen noemen. Het volgende gedicht spreekt mij erg aan doordat het mij diegene voor de geest brengt die zo veel in mijn leven heeft betekend. Ook mijn moeder ging steeds meer leven in een waas. Het was hard dat aan te moeten zien. Met de eenvoudige vorm en woordkeuze bereikt Boogaard hier ook meer dan met zijn pogingen tot dichterlijk woordenspel.

Moeder

*Langzaam maar zeker
kwamen de tekenen,
moeder,
die zeiden dat je
niet ver meer was
van het
einde.*

*Er kwam een waas
om je heen
en al je verhalen
waren onduidelijk
en onverklaarbaar;
we hebben ze niet
verstaan.*

*Je wist van een oude psalm
nog één regel:
De Heer zal mij getrouw
behoên,
maar je was natuurlijk
zonder dat te weten
ook wel terecht
gekomen,
want zo is dat immers
bij Hem.
Zijn goedheid gaat het al
te boven.*

Zo zijn er in deze bundel wel meer te vinden. Wie daarvan zelf kennis wil nemen, kan zich voor f 8,90 het boekje aanschaffen.

Leerdam — Het kerkgebouw van de Ned. Ger. Kerk aan de Hoogstraat krijgt aan de binnenzijde een grote opknapbeurt. De kerkruimte krijgt nieuw meubilair en een andere verlichting. Ook komt er een nieuwe c.v.-installatie, waarvoor een ander leidingen-circuit moet worden aangelegd. Er zal ongeveer negen maanden geen gebruik gemaakt kunnen worden van het kerkgebouw.

Vanaf 1 februari a.s. zullen de diensten op zondag gehouden worden in de Ned. Herv. Kerk aan de Kerkstraat en zullen in afwijking van de normale aanvangstijden beginnen om **10.30 uur en 18.30 uur**. Dit is noodzakelijk omdat voorafgaande aan onze diensten de diensten gehouden worden van de Herv. Gemeente.

De preekvoorziening berust bij dhr. M. A. B. Hoogenhuijzen, Dimmerlaan 18 te Leerdam, tel. 03451-2205.

Ambtsdragerskonferentie Alkmaar-Zaandam — De kerken in de regio Alkmaar-Zaandam zijn j.l. zaterdag 19 januari in Wormer bijeengewoest voor een ambtsdragerskonferentie over het onderwerp „problemen rondom echtscheiding”. Deze dag — belegd naar aanleiding van een discussie op een van de regiovergaderingen — was georganiseerd in samenwerking met de „Stichting Anno 1970 voor Gereformeerde Kinderbescherming en maatschappelijk werk”.

De conferentie begon 's morgens om 10.00 uur. Na de opening hield ds J. A. de Vries uit Culemborg (bestuurslid van de Stichting Anno 1970) een korte inleiding, waarin o.a. is benadrukt dat de deelnemers van deze dag niet teveel moesten verwachten. „Het zal geen dag zijn waarop pasklare antwoorden gegeven en concrete besluiten genomen zullen worden. Deze dag is bedoeld om op weg te helpen, om richting te wijzen om elkaar een handreiking te doen. Niet om orakels te verwachten of te geven.”

Na deze korte inleiding gingen de ongeveer 70 deelnemers uiteen in 6 gespreksgroepen o.l.v. tevoren aangezochte en geïnteresseerde gespreksleiders. In deze gespreksgroepen is gedurende ongeveer anderhalf uur gesproken over een 'casus' waarin een vrouw aan haar wijkouderling de vraag voorlegt of zij mag scheiden nu haar huwelijk in toenemende mate een hel is geworden (vooral door het alcoholisme van haar man). Ook is in de groepen gesproken over de vraag of een gescheiden man of vrouw voor een tweede keer zou mogen trouwen en of dat tweede huwelijk dan kerkelijk zou mogen worden bevestigd.

Na rapportage en lunch hielden in de middagvergadering dr J. Moggré (arts en bestuurslid van de Stichting Anno 1970) een korte inleiding over resp. „De taak van de hulpverlener” en „Praktische informatie rondom echtscheidingsproblematiek”.

De dag is afgesloten met een forum-diskussie: in het forum hadden naast de genoemden zitting: mr. C. W. Bakker (voorzitter van de Stichting Anno 1970) en drs K. R. Matla (psycholoog van de Stichting Anno 1970). In deze afsluitende diskussie is het vooral gegaan over de interpretatie van bijbelgedeelten waarin gesproken wordt over echtscheiding en hertrouw na echtscheiding, zoals Mt. 5 en 19, en 1 Kor. 7.

Duidelijk bleek er verschil van mening te bestaan over de juiste uitleg van deze teksten. Met name werden de vragen over hertrouw daardoor verschillend beantwoord.

Uit de evaluatie tijdens en aan het einde van de conferentie bleek dat men met gedeelde gevoelens deel had genomen aan deze conferentie. Enerzijds waren er die de dag graag anders opgezet hadden gezien, anderzijds was er dankbaarheid voor juist deze opzet.

Ook bleek dat van de aanwezigen ongeveer 10 in het verleden min of meer intensief bij echtscheidingsproblemen betrokken zijn geweest.

Over het geheel genomen kan gezegd worden dat tot het einde toe (16.15 uur) de aandacht optimaal is geweest en de discussies geanimeerd.

De leiding van deze conferentie was in handen van ds K. Muller.

nieuws uit breder kring

„Redt Een Kind” — De stichting „Redt Een Kind” publiceerde het volgende jaarverslag:

Ook aan het einde van dit jaar willen wij u hartelijk danken voor de hulp, die wij van u mochten ontvangen en wij hopen, dat u deze hulp zult willen voortzetten...

Het lijkt ons goed u eerst een klein overzicht te geven van de besteding van uw giften. Vanaf 1-8-'79 hebben wij, behalve voor „adopties”, voor de volgende projecten geld kunnen overmaken, naar India, Kenia, Zambia, en ook een beginbedrag naar Oeganda. We stuurden:

ca. f 123.000,— voor inrichtingskosten t.b.v. 949 kinderen;

ca. f 86.000,— voor verbouwingen aan huizen;

ca. f 5.000,— voor een watertank;

ca. f 10.000,— voor een auto voor het kinderkuiswerk in Kenia;

ca. f 3.500,— voor een gasinstallatie.

Er zijn nu 4011 kinderen, waarvoor wij het „adoptiegeld” sturen.

Echter niet al deze kinderen zijn nog „geadopteerd”. Voor 35 kinderen sturen wij geld om thuis geholpen te worden en dan zijn er nog kinderen, die maaltijden krijgen.

Aan de volgende verzoeken om hulp hebben wij tot nu toe nog niet voldaan:

f 38.000,— voor een tweede verdieping op het kinderkuis in Cuttack;

f 28.500,— voor een huis in Guntur;

f 47.500,— voor een ziekenhuisje met 15 bedden bij Bethel

f 7.500,— voor verbouwing en reparatie aan het dak van de meisjesslaapzaal in Bihar;

f 13.500,— voor de verbouwing aan het kinderkuis in Dehra Dun.

Hierbij komt dan nog onze hulp aan Oeganda. Wij hebben banden met dit land doordat daar vroeger met onze hulp een kinderkuis is opgericht.

Later moest dit gesloten worden doordat generaal Amin op gruwelijke wijze de christenen in dat land ging vervolgen. De heer Kefa Sempangi had de leiding over dit kinderkuis, zoals sommigen van u zich nog zullen herinneren. De heer Sempangi is terug in Oeganda en hij heeft onze hulp gevraagd voor de voortzetting van dit kinderkuis. Verschillende van de kinderen van vroeger zijn weer teruggevonden.

Vanuit India en Kenia vraagt men voor steeds meer kinderen om hulp. Als wij één kind ter „adoptie” hebben gegeven komen er weer minstens twee voor in de plaats. Kinderen, die zonder onze hulp geen toekomst hebben.

En daarvoor vragen wij in de eerste plaats uw hulp.

Wij begonnen onze brief met een lijstje van verzoeken, die bij ons binnenkwamen, maar de meeste hulp is nodig voor het financieel adopteren van kinderen voor f 55,— per maand. Wij weten dat dit een hoog bedrag is, maar het is nodig om een kind volledig te kunnen helpen. U kunt ons het beste helpen door zelf een kind alleen of met anderen samen te „adopter”, of indien u dit al doet, door anderen op te wekken dit te doen.

Eventueel kunnen er groepjes gevormd worden, zodat samen een kind kan worden geholpen. Wanneer 11 mensen ieder f 5,— per maand betalen wordt er weer een kind gered. Natuurlijk zijn giften die niet voor „adoptie” zijn bestemd ook heel welkom.

Wij hebben te maken met een gewonde generatie van kinderen. Gewond door honger en ellende, gewond door onderdrukking en oorlogsgeweld.

Aix en Provence — We ontvingen een brief van het Comité „Vrienden van Aix”, die berichten over de stand van zaken aan deze Franse theologische opleiding. We citeren daaruit:

Op een ongekende wijze vloeiden ons de middelen toe. Gedurende de aktie 1978/1979 ontving onze penningmeester ruim f 56.000,— (ter vergelyking: in vorige jaren wat dit in 1976/1977 f 33.500,— en in 1977/1978 f 31.500,—).

We realiseren ons, dat dit resultaat mede werd bereikt door de steun, die wij ontvingen via de persmedia, met name de dagbladen en de kerkelijke pers, en nu voor het eerst ook de radio.

De toelating van de afgestudeerden

HANZEHAL - ZUTPHEN

ONTMOETINGS DAG

zaterdag 26 april 1980 D.V.

met kinderprogram en tienerprogram in de Hanzehof

van de faculteit tot de beide meest in aanmerking komende kerken (de „Eglise Reformé de France” en de „Eglise Reformé Evangelique Indépendante”) mag als geregeld beschouwd worden.

Dit wettigt de verwachting, dat er na verloop van tijd een doorwerking zal plaats vinden in de plaatselijke gemeenten van een bijbelse prediking en pastoraat in de geest van de Reformatie.

Laat het ons nu een vreugde mogen zijn de helpende hand te bieden aan hen, die niet alleen in een uitgesproken minderheidspositie verkeren, maar die bovendien zeker niet minder dan wij staan in de stroom van het seculariserende denken.

L'ABRI — De laatste l'Abri-nieuwsbrief meldt o.a.:

De herfsttijd betekent voor l'Abri-Nederland oogsttijd voor de appels. De oogst dit jaar was verrassend groot, ver boven de verwachtingen. Velen hebben meegeholpen om de appels te plukken en te verkopen. Het is altijd weer een verrassing wie zich aanbiedt om te helpen. Ook dit aspect van het werk zien we niet in de eerste plaats zakelijk, maar als een contact naar buiten toe. Degenen die b.v. 's zaterdags kwamen plukken namen deel aan de maaltijden, lezing en discussies. We zijn dankbaar voor hen die het op zich hebben genomen om onze appels te verkopen. De oogst is nog lang niet verkocht, maar we vertrouwen erop, dat dit zal gebeuren.

Op 1 december vertrok Ben en Geertje Wielenga met hun gezin naar de omgeving van Kampen. In januari vertrekken ze naar het zendingsveld in Zuid-Afrika. Afscheid te nemen van hen die zo nauw verbonden zijn geweest met het werk, vier jaar lang, was erg moeilijk. We zijn dankbaar voor hun grote inzet en liefde voor het werk en voor de manier waarop God hen gebruikt heeft in de levens van de vele mensen, die er door de jaren geweest zijn.

In onze vorige brief vroegen we uw gebed voor een echtpaar om de plaats van Bob en Geertje in te nemen. Wij zijn blij om u nu te kunnen schrijven dat Greg en Anke Officer in hun plaats zullen komen. Greg en Anke zijn al eerder met het l'Abri-werk hier verbonden geweest en zijn getrouwd met het werk, wat een voorwaarde is voor l'Abri-medewerkers. Greg is van Amerikaanse- en Anke van Nederlandse afkomst. Zij zullen, zo de HERE wil, eind januari 1980

DE OPEN BRIEF AAN DE Geref. BOND

van de Vereniging tot opbouw en bewaring van het Geref. leven „**SCHRIFT & GETUIGENIS**”, is gepubliceerd in „**Waarheid & Eenheid**” van 14 dec. 1979.

Dit nummer is verkrijgbaar door f 1,— te gireren op giro nr. **1599800** t.n.v. Penningmeester „S. & G.”, Kortonjolaan 22, Eindhoven.

Toezending volgt na de giro-ontvangst.

komen. Dit betekent, dat Minna en ik tot die tijd verantwoordelijk zijn voor het grootste gedeelte van het werk.

Wij bidden dat de HERE de mensen van Zijn keus stuurt. Het is dan ook steeds weer een verrassing voor ons wie er komen en op welke manier de mensen hier komen.

In de vorige nieuwsbrief schreven wij over twee vernieuwingen in het programma van de l'Abri-zaterdagen en wel over de maandelijkse zaterdagen in Utrecht en de muziekweekenden in Eck en Wiel, die wij geregeld zullen houden. Beide werden druk bezocht door veel nieuwe mensen. Wij zijn blij met deze nieuwe mogelijkheden voor het werk, waardoor wij meer mensen kunnen bereiken.

Dr en mevrouw Schaeffer zijn de afgelopen twee maanden op reis geweest in de U.S. met zijn laatste film „Whatever happened to the Human Race”. Deze film, die toegespitst is, op vooral het abortusvraagstuk, heeft als thema de medische macht en ethiek. De film zal volgend jaar augustus door de E.O. uitgezonden worden. Op een van de l'Abri-zaterdagen zullen wij zelf de film laten zien. Het begeleidende boek zal door

Elsevier uitgegeven worden, waar we erg blij om zijn, omdat via een niet-christelijke uitgeverij een groter publiek bereikt wordt.

Wij danken u voor de liefde en het medeleven dat u toont voor ons werk. Ook voor het komende jaar kunnen wij met vrouwen zeggen, dat God ons niet verlaten zal, maar Zijn beloften zal houden.

Met vriendelijke groeten,
namens l'Abri,
Nick Cornelisse

L'ABRI

IN FEBRUARI EN MAART

Ons programma voor de komende zaterdagen in de volgende twee maanden:

- 2 febr. Drs H. Geertsema
- 9 febr. Utrecht-zaterdag, Dr S. Griffioen: „De dood van de mens”.
- 16 febr. Drs W. G. Rietkerk: „Zelfbevestiging”.
- 23 febr. Prof. Bong Ho Son: „Azië en de Westerse wetenschap”.
- 1 mrt. Muziek-weekend: Dallas Graham: „Christelijke popmuziek”.
- 8 mrt. Ds N. Cornelisse: „De moderne visie op de Godheid van Christus”.
- 14 mrt. Dr Richard Ganz: „Een bijbelse analyse van verschillende visies op de menselijke persoonlijkheid in de huidige psychiatrie”.
- 22 mrt. Kunst-weekend: Drs Graham Birtwhistle: „Post moderne kunst”.
- 29 mrt. Utrecht-zaterdag: Drs H. Geertsema.

De l'Abri-zaterdagen in Utrecht worden gehouden van 14.30-20.30 uur in het Jeugdhonk van de Jeruzalemkerk, Troosterlaan, Tuindorp-Oost (buslijn 9). Opgave in verband met de maaltijd bij de fam. Rietkerk, telef. 030-718327.

Reformatorische politieke federatie — De R.P.F. stuurde ons een persbericht, dat — na overleg met de redactie — plaatsbaar werd geacht. We nemen het in zijn geheel op. Het bestuur van de Reformatorische Politieke Federatie (R.P.F.) is om de volgende redenen ernstig bezorgd over de voortdurende strijd in Afghanistan.

A. Terwijl de Sovjet-Unie al tientallen jaren de bevolking van vele Oost-Europese landen tegen hun wil gegijzeld houdt en sommige landen heeft geannexeerd zien wij thans dat de Sovjet-Unie op brutale wijze haar machtsfeer heeft uitgebreid tot Afghanistan.

B. Het is duidelijk dat de Sovjet-Unie gebruik heeft gemaakt van de crisis in Iran en dat haar rechtvaardiging voor de inval een leugen is. Hetgeen alleen al blijkt uit de moordpartijen op Afghaanse leiders, met name tijdens de inval.

C. Het is duidelijk dat het door velen gehanteerde argument dat de Verenigde Staten de spanning tussen Oost en West te veel hebben laten oplopen volstrekt onjuist is. Integendeel: Amerika heeft zich niet laten verleiden tot een begrijpelijke bevrijdingsactie in Iran en haar recht gezocht bij internationale arbitraire organen. Het is de Sovjet-Unie die nu haar kans schoon ziet en bruut geweld gebruikt in een soevereine staat. D. Het is duidelijk dat de voorstan-

ders van het eerst met de Russen praten voordat tot het moderniseren van kernwapens kon worden besloten zich faliekant hebben verkeken op de lange termijnpolitiek van de Sovjet-Unie.

Het R.P.F.-bestuur dringt er bij de Nederlandse regering op aan, in overleg met haar bondgenoten de onderstaande drastische maatregelen te nemen, die kunnen leiden tot het indammen van de Russische machtspolitiek en de S.U. kan weerhouden van het scheppen van nog meer „achtertuintjes”.

1. Het opschorten van alle diplomatieke, economische en culturele betrekkingen met de Sovjet-Unie tot alle Russische troepen uit Afghanistan teruggetrokken zijn.

2. Het uitbreiden van het NAVO-verdragsgebied tot de Indische Oceaan.

Rectificatie. In mijn eerste artikel over Cahiers voor Christelijke literatuur, komt een zin voor over: „de troep die de jongelui, ook op christelijke scholen krijgen voorgeschoteld”. De zin is te scherp, te weinig onderscheidend en daarom fout. Ik neem hem hierbij terug. H. Langerak, Utrecht

Geen extra brandstofoeslag !!!!

Blijf ook daarom met uw vakantie in uw eigen mooie land.

Bespreek nu een comfortabele Bungalow, of kom met uw tent of caravan naar onze prachtige camping op de Veluwe, de parel van Nederland.

CAMPING EN BUNGALOWPARK

„Ackersate”

Voorthuizen - Harremaatweg 26
Telefoon 03429-1274

Drukkerij »Steenbergen»

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukkerij

Zeist - Telefoon 03404-12452

R.B.S. honkvast-onderdak

De Reformatorische Bijbelschool, de R.B.S. te Zeist, moet verhuizen. Per 1 september van dit jaar willen we graag een „eigen” pand betrekken.

Als **niet** gesubsidieerde instelling zijn we geheel afhankelijk van uw giften. Dankbaar zijn we voor de f 100.000,— die we al hebben mogen ontvangen. Streefbedrag is f 500.000,—. Helpt U ons het resterende deel aan te vullen!

STEUN DE AKTIE

R.B.S. Honkvast

We doen daarmee een beroep op U. Want ons werk, jonge mensen opleiden voor een taak in de **gemeente**, het **jeugdwerk**, de **zending**, de **evangelisatie** en het **onderwijs** moet doorgaan.

Help ons! Doe mee! Geef nu!

Postgiro 3091180. Bankrek. N.M.B. rek.nr. 69.09.10.983
t.n.v. Ref. Bijbelschool Zeist. Aktie R.B.S. Honkvast.

Reformatorische Bijbelschool

Slotlaan 241 — 3701 GG Zeist — Tel. 0 3404 - 24166

De volgende personen bevelen de R.B.S. en de Aktie R.B.S. Honkvast bij U aan:
Ds. P. Boomsma, Geref.-Y.F.C.; Mevr. L. G. H. Bremmer-Lindeboom, Geref. vrijgem.; Mevr. M. v. d. Brink-Aalders, Ned. Geref.; A. Th. Bakhuizen, Ned. Geref.; Ds. J. Bouw, Ned. Herv. E. A.; Ds. N. Cornelisse, l'Abri, Ned. Geref.; Mr. P. Coumou, Geref.; Prof. B. Goudzwaard, Ned. Geref.; Ir. J. van der Graaf, Ned. Herv.; Ds. L. Kievit, Ned. Herv.; Ds. K. B. Holwerda, Ned. Geref.; I. A. Kole, Geref. Gem.; Ds. W. van Laar, Ned. Herv.-G.Z.B.; Dr. H. Looyenga, Geref. vrijgem.; L. Luyendijk, Chr. Geref.; Ds. H. W. Noordman, Geref. vrijgem.; Ds. A. Noordergraaf, Ned. Herv.; Dr. B. van Oeveren, Geref.; G. van Oord, Ned. Geref.; Ds. A. Overwater, Chr. Geref.; Ds. H. van Ommen, Ned. Geref.; G. F. Pels, Geref. vrijgem.; Ds. J. A. van de Peppel, Geref.; Drs. W. G. Rietkerk, Ned. Geref.; Prof. Dr. Ir. H. van Riessen, Geref.; Ds. H. de Rooy, Ned. Geref.; G. Sipkema, Chr. Geref.; Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, Ned. Geref.; Prof. Dr. W. van 't Spijker, Chr. Geref.; Ds. C. Snoei, Ned. Herv.-I.Z.B.; Ds. H. van Tongeren, Ned. Ger.; Ds. J. J. Tigchelaar, Ned. Herv.; Prof. C. Veenhof, Ned. Ger.; Prof. W. H. Velema, Chr. Geref.; Ds. A. van der Veer, Chr. Geref.; Dr. B. O. de Vries, Geref. vrijgem.; Ds. D. N. Verschoor, Geref.; Joh. Vuijk, Chr. Geref.; Mej. A. Vreugdenhil, Geref. Gem.; Dr. B. Wentzel, Geref.; P. C. van Wijk, Ned. Geref.; Ds. J. Westerink, Chr. Geref.; Ds. T. Harder, Chr. Geref.; K. Groeneveld, Chr. Geref.; Drs. W. van Heeringen, Ned. Herv.; G. Tromp, Geref. Gem.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds H. de Jong;
H. Langerak;
Mr. dr J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma;
Drs W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36-22,
3704 LP Zeist,
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

35 ct per mm.
familieberichten
30 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,—
per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar
of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v. van
Geref. Persveren. Heem-
stede.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november